

Praktijkvoorbeeld

Taal in alle vakken. Professionalisering over taalgericht lesgeven via een docentontwikkelteam

dr. Jannet van Drie (Universiteit van Amsterdam) en dr. Loes de Jong (Universiteit van Amsterdam; Risbo, Erasmus Universiteit Rotterdam)

Samenvatting

Zowel in Nederland als in Vlaanderen zijn er zorgen om de taalvaardigheid van leerlingen. Om te werken aan de verbetering van taalvaardigheden in het voortgezet onderwijs is aandacht aan taal in alle vakken een belangrijk speerpunt. In dit praktijkvoorbeeld bespreken we onze ervaringen met een docentontwikkelteam (DOT) als middel om leraren te professionaliseren in taalgericht lesgeven. Deelnemers waren vier leraren van verschillende schoolvakken van een school. De DOT bestond uit zes bijeenkomsten gedurende vijf maanden. Ervaringen zijn verzameld door middel van interviews en logboeken. Leraren waren positief over de DOT. Ze zijn zich meer bewust geworden van de talige kenmerken van hun vak en hebben kennis opgedaan over taalgericht vakonderwijs. Dit leidde er toe dat ze in hun lessen aandacht voor taal explicieter gingen inzetten. Een belangrijk inzicht hierbij was dat dit kon door kleine aanpassingen van de les. Deelnemers waren tevreden over de opzet van de DOT, met name het zelf ontwerpen van een les en het samen bekijken van videofragmenten van eigen lessen werden als leerzame activiteiten benoemd. Het benutten van opgedane inzichten in de bredere context van de school blijkt nog wel een uitdaging. We besluiten deze bijdrage met een aantal aandachtspunten om een DOT over taalgericht vakonderwijs te organiseren.

Inleiding

Zowel in Nederland als in Vlaanderen zijn er zorgen over de dalende taalvaardigheid van leerlingen. De PISA-scores voor leesvaardigheid laten voor beide landen een dalende trend zien (OECD, 2024). Dit roept de vraag op hoe scholen de taalvaardigheid van leerlingen kunnen verbeteren. Eén van de mogelijke oplossingsrichtingen die genoemd wordt, is om in alle schoolvakken aandacht te besteden aan taal (Bogaerts & van den Branden, 2010; Crevits, 2014; Hajer & Meestringa, 2020; Ministerie van OC&W, 2022). In Nederland komt dit terug in het voorstel voor de herziening van de kerndoelen Nederlands waarin staat: 'De school stimuleert de taalontwikkeling van de leerling in alle leergebieden.' (kerndoel 1b, vo) (SLO, 2025). Geïntegreerd vak-taalonderwijs is hiervoor een veelbelovende aanpak (Moje, 2008) en bekend onder de naam Taalgericht Vakonderwijs (TVO) (Hajer & Meestringa, 2020). De implementatie van TVO

echter is niet eenvoudig (Elbers, 2012; Moje, 2008) en vraagt om verdergaande professionalisering van leraren (Bogaert & Van den Branden, 2010; Hajer & Meestringa, 2020). Het werken met een DOT, waarin leraren samenwerken aan het ontwikkelen van lessen, is hiervoor een veel belovende aanpak. Onderzoek laat zien dat het werken en leren in DOTs bij leraren een gevoel van eigenaarschap creëert: ze doen nieuwe kennis en vaardigheden op, geven actief vorm aan hun onderwijspraktijk en dragen bij aan duurzame onderwijsinnovatie (Binkhorst et al., 2017; Voogt et al., 2018). In dit praktijkvoorbeeld bespreken we hoe we het werken in een DOT over TVO hebben vormgegeven en hoe dit door de deelnemers ervaren is.

Aandacht voor taal in de vakken

Aandacht voor taal in de niet-taalvakken kenmerkt zich doordat taal vooral een middel is en geen doel op zich. Leren in een schoolvak houdt in dat leerlingen vakkennis opdoen en vakspecifiek leren denken en redeneren en taal is hierbij een middel om verschijnselen te kunnen beschrijven en duiden. Leerlingen dienen teksten uit het vakgebied te kunnen lezen en begrijpen en opgedane kennis en inzichten te delen, zowel mondeling (in gesprekken met de leraar en andere leerlingen), als schriftelijk (in opdrachten en toetsen). Elk vak kent echter eigen specialistische taal, die gekenmerkt wordt door vakbegrippen, soorten redeneringen en tekstsoorten (Goldman et al., 2016; van Drie, 2012). Deze vakspecifieke taalvaardigheid is uitdagend voor leerlingen, maar onderzoek laat ook zien dat expliciete aandacht hiervoor tot positieve resultaten kan leiden (Elbers, 2012; Lee & De La Paz, 2021; Wissinger et al., 2018).

TVO is een didactische benadering waarin vakinhoud en bijbehorende taalvaardigheden geïntegreerd worden aangeboden. Hajer en Meestringa (2020) benoemen drie didactische pijlers van TVO: het gericht ondersteunen van het begrijpen en gebruiken van (vakspecifieke) taal (taalsteun); het bevorderen van interactie als middel tot gezamenlijke opbouw van kennis en actief gebruik van vaktaal (interactie) en het gebruik van bekende contexten en bijbehorende alledaagse taal als opstap naar meer abstracte kennis (context).

Professionalisering over TVO dient in te gaan op het kenmerkende van de taal van het vak en hoe je daar via de didactiek van TVO aandacht aan kunt besteden in de les.

Professionalisering via een docentontwikkelteam

Een DOT is een vorm van professionalisering waarbij leraren in groepsverband nieuw lesmateriaal ontwikkelen, in dit geval ten aanzien van TVO. Een DOT wordt gekenmerkt door leraarinteractie (o.a. ideeën en feedback uitwisselen), het nastreven van een gedeeld doel en betrokkenheid van een begeleider die het proces organiseert en ondersteunt (Binkhorst et al., 2015). In een DOT komen kenmerken van effectieve professionalisering terug, zoals het bezig zijn met de eigen lespraktijk en het eigen vakdidactisch handelen, samen met collega's, via actieve en onderzoekende leeractiviteiten (van Veen et al., 2010). Een DOT leent zich voor het professionaliseren over TVO doordat in het ontwerpen van lessen de didactiek van TVO direct toegepast en uitgetoetst kan worden binnen het eigen schoolvak. Door de concrete lesvoorbeelden en het gesprek hierover kan meer bewustzijn ontstaan over het kenmerkende van de eigen vaktaal.

Aanpak

De DOT werd georganiseerd binnen een school en kwam zes keer samen gedurende vijf maanden. Een bijeenkomst duurde twee uur. De leraren kregen vanuit de school tijd voor deelname (12 uur per persoon). De bijeenkomsten kenden een opbouw van kennismaken, oriënteren op TVO, tot het ontwerpen, uitvoeren en nabespreken van lessen (zie Bijlage 1). De eerste bijeenkomsten stonden in het teken van verkenning, inspiratie en het ontwerpen van een eigen TVO-les. Deze les werd uitgevoerd, op video opgenomen en besproken tijdens latere bijeenkomsten. In de laatste bijeenkomst werd met de teamleider en taalcoördinator gesproken over de borging van de opbrengsten.

De auteurs van dit artikel (beiden onderzoeker en lerarenopleider) begeleidden de DOT vanuit hun expertise in TVO en procesbegeleiding. Zij gaven inhoudelijke input over TVO en stimuleerden bij de leraren deelname aan gezamenlijke leeractiviteiten vanuit een gedeeld doel (zoals feedback uitwisselen en elkaar observeren), een constructieve dialoog en een onderzoekende houding (door te focussen op onderzoeken en niet beoordelen) en verduurzaming van de opbrengsten (door een link te leggen met toekomstige lessen) (Opfer & Pedder, 2011). In deze bijdrage staan de ervaringen van vier leraren centraal: Bas (scheikunde), Anna (geschiedenis), Ina (geschiedenis) en Mara (biologie). Vier andere docenten stopten tussentijds vanwege andere verwachtingen, werkdruk, bezwaar tegen video-opnames en persoonlijke omstandigheden. De leraren hadden beperkte kennis over TVO, maar TVO nog niet toegepast in hun lessen.

Evaluatie

Na afloop van elke bijeenkomst rapporteerden de leraren hun leeropbrengsten en leerervaringen in een logboek. Hierin werden vragen gesteld over wat er tijdens de bijeenkomst geleerd is over TVO en in hoeverre ze nieuwe handvatten hebben opgedaan om TVO toe te passen. Binnen een maand na de laatste bijeenkomst werden de leraren individueel via Teams geïnterviewd om verder inzicht te krijgen in hun leerproces. Voorbeelden van vragen zijn: In hoeverre is je handelen in de klas veranderd; Welke obstakels ben je tegengekomen?; Hoe heb je de opbouw van de bijeenkomsten ervaren?.

De logboeken en interviewtranscripten zijn inductief gecodeerd met de hoofdcodes 'leeropbrengsten' en 'leerproces'. De eerste auteur analyseerde de data en maakte een samenvatting; de tweede auteur controleerde deze analyse.

Ervaringen

Leeropbrengsten

Allereerst waren we benieuwd wat de leraren aangaven geleerd te hebben van de DOT-bijeenkomsten. De leraren gaven aan kennis te hebben opgedaan over TVO en de drie didactische pijlers (taalsteun, interactie en context). De belangrijkste leeropbrengst (door alle deelnemers genoemd) was dat ze een groter bewustzijn van de rol van taal in hun vak hadden gekregen. Hierdoor gingen ze in hun lessen vaker expliciet aandacht aan taal geven. Het inzetten van TVO bleek laagdrempeliger dan van tevoren gedacht; het was niet nodig om de eigen manier van lesgeven helemaal te veranderen, maar het kon door kleinere aanpassingen van de les. Anna geeft dit als volgt weer: *"Wat ik misschien nog wel het meest heb meegenomen, is dat taalondersteuning soms in zulke kleine dingen kan zitten. En dat is iets wat ik heel inspirerend vond, want dat betekent dat ik niet alles helemaal anders hoeft te doen. In mijn lessen om de doelen te behalen die ik graag wil. Maar dat dat met hele kleine tweaks al kan. En dat vond ik, ja, dat vond ik heel, een hele fijne realisatie."*

Dit bewustzijn leidde ook tot veranderingen in de lespraktijk. Zo realiseerde Ina zich dat ze onbewust eigenlijk al best wat aan taal doet, maar ook dat ze het nu explicieter kan benoemen en inzetten: *"...dat ik dan denk, oh ja, ik ben nu bezig met taalsteun"*. Andere veranderingen waren bijvoorbeeld in de les standaard ruimte inbouwen om de betekenis van woorden te bespreken of leerlingen bewust te laten samenwerken om met het actief gebruiken van de vaktaal te oefenen. De leraren wilden TVO blijvend inzetten in hun lessen, ook bij andere klassen.

De opbrengsten van de DOT bleven in de ogen van de leraren wel beperkt tot henzelf. Er bleek weinig ruimte in de school voor verdere bespreking van opgedane inzichten, bijvoorbeeld binnen secties van schoolvakken of afdelingen.

Leerprocessen

De opzet van de DOT werd gewaardeerd door de leraren. De spreiding van de bijeenkomsten was lang genoeg om echt met het thema bezig te zijn, maar het was ook niet te lang. De opzet was helder met duidelijke kaders en deelname werd niet als te zwaar ervaren. Het kleine aantal leraren vanuit verschillende vakken werd als prettig ervaren. Wel merkte een leraar op dat het ook zinvol kan zijn om binnen een DOT met meer verwante vakken te werken, omdat er dan meer herkenning kan zijn.

De mix in de bijeenkomsten van input, eigen werktijd en onderlinge uitwisseling werd als zinvol ervaren. Anna zegt hierover: *“Ik vind het fijn als je zeg maar de input en denktijd en werktijd in dezelfde bijeenkomst hebt. Het hoofd gaat iets bedenken en dat kun je dan direct uitwerken.... Ik vind het fijn dat er echt wel veel tijd was om dingen met elkaar uit te wisselen, want dat... Dat is uiteindelijk ook gewoon heel leuk om te doen met je collega's.”*

Wel werd gesuggereerd om wat meer variatie in de bijeenkomsten te brengen door al vanaf de start te laten experimenteren met TVO. Enkele leraren hadden behoefte aan nog meer input over TVO. De aangereikte tools en voorbeeld werkvormen werden gewaardeerd, maar er was ook behoefte aan meer.

Het ontwerpen van een eigen les werd gezien als zinvolle activiteit; praktisch en direct toepasbaar. De feedback op de lesideeën en videofragmenten (door begeleiders en deelnemers) werd erg leerzaam gevonden en bracht nieuwe inzichten. Ondanks dat het over andere vakken ging, haalden ze er ideeën uit voor de eigen lessen.

Conclusies en discussie

In dit praktijkvoorbeeld lieten we zien hoe een DOT gericht op TVO kan bijdragen aan de professionele ontwikkeling van leraren. De leraren hebben geleerd over wat TVO is en hoe ze het in eigen lessen kunnen toepassen. De belangrijkste leeropbrengst was dat men zich meer bewust was geworden van de rol van taal in hun vak. Wildeman (2022) duidt dit aan met de term vakspecifiek taalbewustzijn en betoogt dat dit een belangrijke voorwaarde is voor het taalgericht lesgeven. Dat bleek ook in deze casus: het bewustzijn van de rol van

taal leidde er bij de deelnemende leraren toe dat ze in hun lessen meer aandacht aan (vak-)taal gingen besteden. Dat dit door kleine aanpassingen kon, zonder hun hele manier van lesgeven te veranderen, bleek een eyeopener. De opzet van de DOT werd als prettig ervaren. De korte tijdsspanne (vijf maanden) en de kleine groep zorgden ervoor dat de leraren actief met het thema bezig bleven. De afwisseling van input over TVO, het zelf werken aan een eigen lesontwerp, uitwisseling en feedback en bespreken van videofragmenten van eigen lessen werden door deelnemers als leerzame activiteiten genoemd. Dit sluit aan bij literatuur over effectieve professionalisering (van Veen et al., 2010). Deelnemers noemden ook zinvolle suggesties voor verbetering, zoals het eerder starten met experimenteren met TVO. Ook werd de behoefte genoemd aan meer concrete en vakspecifieke handvatten, werkvormen en checklists om taalgericht les te geven. In navolging van Wildeman (2022) zou ook overwogen kunnen worden om individuele coaching via lesbezoeken op te nemen in een professionaliseringstraject. Over de samenstelling van de DOT, met leraren van verschillende of juist verwante vakken, verschilden de meningen. Wat wenselijk is zou binnen de specifieke schoolcontext bekeken kunnen worden.

Handvatten voor de praktijk

Op basis van onze ervaring op scholen en in onderzoek komen wij tot het volgende advies: Bij de start van een DOT rond TVO is het belangrijk om te kiezen voor een compacte en intensieve opzet. Een traject van enkele maanden met een kleine groep van vier tot zes leraren bevordert betrokkenheid, continuïteit en zichtbare opbrengsten. Zorg daarbij voor een afwisselend programma waarin theoretische inspiratie wordt gecombineerd met het ontwerpen, uitvoeren en nabespreken van lessen. Deze afwisseling stimuleert actief leren en het direct toepassen van nieuwe inzichten in de praktijk. Richt de professionalisering op het vergroten van vakspecifiek taalbewustzijn: inzicht in de rol van taal binnen het eigen vak vormt een belangrijke eerste stap naar taalgericht lesgeven. Het gebruik van video kan dit leerproces versterken, doordat het gezamenlijk analyseren van lesfragmenten bijdraagt aan reflectie. Verder helpt het om docenten te voorzien van vakspecifieke materialen, zoals concrete handvatten, werkvormen en checklists, zodat zij TVO eenvoudig in hun lessen kunnen integreren. Het is verstandig de samenstelling van de groep af te stemmen op de schoolcontext: zowel teams van verschillende of verwante vakken kunnen waardevol zijn, afhankelijk van de doelen en cultuur van de school. Tot slot is het aan te bevelen de DOT onderdeel te laten zijn van het

breder taalbeleidsplan van de school en activiteiten te organiseren gericht op verspreiding van opgedane kennis, inzichten en materialen uit de DOT. Zo kan een DOT een waardevolle bijdrage leveren aan de implementatie van TVO in alle vakken.

Auteurs

dr. Jannet van Drie is universitair hoofddocent en lerarenopleider bij de Interfacultaire Lerarenopleidingen, Universiteit van Amsterdam. Haar onderzoek is gericht op het leren in en onderwijzen van het schoolvak geschiedenis en op taalgericht vakonderwijs. Ze is verbonden aan het Landelijk Expertisecentrum Mens- en Maatschappijvakken en het Platform Taalgericht Vakonderwijs.
j.p.vandrie@uva.nl

dr. Loes de Jong werkt als trainer, onderwijskundig adviseur en onderzoek bij Risbo, Erasmus Universiteit van Rotterdam. Haar expertise ligt bij het professionaliseren van leraren. Ze verzorgt onderwijstrainingen voor docenten aan de universiteit, werkt aan curriculumontwerp voor onderwijsprogramma's en begeleidt praktijk- en impactonderzoek en promotieonderzoek.
ldejong@risbo.eur.nl

Referenties

Binkhorst, F., Handelzalts, A., Poortman, C. L., & van Joolingen, W. R. (2015). Understanding teacher design teams: A mixed methods approach to developing a descriptive framework. *Teaching and Teacher Education*, 51, 213-224.

<https://doi.org/10.1016/j.tate.2015.07.006>

Binkhorst, F., Poortman, C. L., & van Joolingen, W. R. (2017). A qualitative analysis of teacher design teams: In-depth insights into their process and links with their outcomes. *Studies in Educational Evaluation*, 55, 135-144.

<https://doi.org/10.1016/j.stueduc.2017.10.001>

Bogaerts, N., & van den Branden, K. (2010). *Handboek taalbeleid secundair onderwijs*. Acco.

Crevits, H. (2014). *Beleidsnota 2014-2019 onderwijs*. Brussel: Vlaamse Regering.

Elbers, E. (2012). *Iedere les een taalles? Taalvaardigheid en vakonderwijs in het (v)mbo. De stand van zaken in theorie en onderzoek*. Universiteit Utrecht en PROO.

Goldman, S. R., Britt, M. A., Brown, W., Cribb, G., George, M., Greenleaf, C., Lee, C. D., Shanahan, C., & Project READI (2016). Disciplinary literacies and learning to read for understanding: A conceptual framework for disciplinary literacy. *Educational Psychologist*, 51(2), 219-246.

<https://doi.org/10.1080/00461520.2016.1168741>

Hajer, M., & Meestringa, T. (2020). *Handboek taalgericht vakonderwijs*. Coutinho.

Lee, Y., & De La Paz, S. (2021). Science writing intervention research for students with and at risk for learning disabilities, and English learners: A systematic review. *Learning Disability Quarterly*, 44(4), 261-274.

<https://doi.org/10.1177/07319487211018213>

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2022). *Masterplan Basisvaardigheden*.

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2022/05/12/kamerbrief-masterplan-basisvaardigheden>

Moje, E. B. (2008). Foregrounding the disciplines in secondary literacy teaching and learning: A call for change. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 52(2), 96-107. <https://doi.org/10.1598/JAAL.52.2.1>

OECD (2024), *Education at a Glance 2024: OECD Indicators*. OECD Publishing.

Opfer, V. D., & Pedder, D. (2011). Conceptualizing teacher professional learning. *Review of Educational Research*, 81(3), 376-407.

<https://doi.org/10.3102/0034654311413609>

SLO (2025). *Kerndoelen voortgezet onderwijs*. SLO.

<https://www.slo.nl/thema/meer/actualisatie-kerndoelen-examenprogramma/actualisatie-kerndoelen/@25214/kerndoelen-voortgezet-onderwijs/>

van Drie, J. (red.) (2012). *Taalgericht vakonderwijs in de mens- en maatschappijvakken. Handreiking voor opleiders en docenten*. Landelijk Expertisecentrum Mens- en Maatschappijvakken. <http://www.expertisecentrum-mmv.nl/index.php?PgNr=7>

van Veen, K., Zwart, R. C., Meirink, J. A., & Verloop, N. (2010). *Professionele ontwikkeling van leraren: een reviewstudie naar effectieve kenmerken van professionaliseringsinterventies van leraren*. ICLON/Expertisecentrum Leren van Docenten.

Voogt, J., Pieters, J., & Handelzalts, A. (2018). Teacher collaboration in curriculum design teams: Effects, mechanisms, and conditions. In J. Voogt & J. Pieters (Eds). *Teacher Learning Through Teacher Teams* (pp. 7-26). Routledge.

Wildeman, E. (2022). *Vocational teachers' integrated language teaching: On the role of language awareness and related teaching behaviour* [Proefschrift]. Technische Universiteit Eindhoven.

Wissinger, D. R., Ciullo, S. P., & Shiring, E. J. (2018). Historical literacy instruction for all learners: Evidence from a design experiment. *Reading & Writing Quarterly*, 34(6), 568–586. <https://doi.org/10.1080/10573569.2018.1510795>

Bijlage 1. Beschrijving van de DOT bijeenkomsten.

Nr.	Beschrijving
1	<ul style="list-style-type: none"> • Kennismaken door ervaringen en verwachtingen te bespreken • Verkennen TVO aan de hand van een vragenlijst: leraren vullen de vragenlijst in en bespreken hun resultaten daarna gezamenlijk • Inspireren door input van expert aan de hand van lesvoorbeelden en handleidingen over TVO • Afbakenen onderwerpen door ieders leervragen uit te wisselen en vervolgens samen een focus te kiezen die zich leent voor een ontwerpcyclus (accenten mogen verschillen tussen leraren) • Bespreken werkwijze DOT aan de hand van de ontwerpcyclus
2	<ul style="list-style-type: none"> • Bespreken van communicatiekanalen Outlook en Teams • Bepalen van leerlingengroep waarvoor ontworpen gaat worden (mag verschillen per leraar) en een planning maken voor de komende bijeenkomsten • Inspireren door input van expert met TVO voorbeelden • Beginnen met het lesontwerp aan de hand van de huidige en gewenste situatie. Centraal staat de vraag: Wat hebben leerlingen nodig om te leren?
3	<ul style="list-style-type: none"> • Inspireren door input van expert over de vaardigheden lezen en schrijven gekoppeld aan taalsteun • Ontwerpen van lessen
4	<ul style="list-style-type: none"> • Nabespreken van uitgevoerde lessen van Bas en Ina waarbij telkens de volgende zes stappen worden gevolgd: <ol style="list-style-type: none"> 1. Leraar introduceert les (hier nog géén evaluatie/oordeel): <ol style="list-style-type: none"> a. Leraar beschrijft het leerdoel en de opzet van de les (aandacht voor TVO) b. Leraar deelt observatievraag t.a.v. leerdoel: waar moeten collega's op letten tijdens de terugblik? 2. Gezamenlijk bekijken van een aantal fragmenten die door de facilitator in overleg met de leraar zijn geselecteerd

3. Collega's geven input op de observatievraag: in hoeverre denken jullie dat het leerdoel bereikt is en waarom?
  4. Leraar reflecteert op input van collega's
  5. Collega's geven aan wat ze uit de les halen voor hun eigen praktijk
  6. Leraar deelt welke 'ingrediënten' essentieel zijn en wat hij/zij een volgende keer anders zou doen
- 5
- Nabespreken van uitgevoerde les van Anna aan de hand van zes stappen (zie bijeenkomst 4)
- 6
- Nabespreken van uitgevoerde les van Mara aan de hand van zes stappen (zie bijeenkomst 4)
  - Bespreken van verduurzaming van (de opbrengsten van) de DOT (teamleider en taalcoördinator waren bij dit laatste deel ook aanwezig)
-